

ΟΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ή ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Θεμελιώδεις αρχές ή οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος ονομάζουμε τα βασικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την φυσιογνωμία του πολιτεύματος και επιτρέπουν την τυπολογία των πολιτευμάτων. Οι θεμελιώδεις αρχές ή οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος ανάγονται στα ουδιώδη χαρακτηριστικά του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους, εντάσσονται δε στις διατάξεις εκείνες του Συντάγματος που δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση, (απόλυτα αυστηρό Σύνταγμα), δηλαδή στον «σκληρό του πυρήνα».

Οι περισσότερες από τις θεμελιώδεις αρχές ή οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος περιλαμβάνονται σε περισσότερα του ενός άρθρα του Συντάγματος και αποτελούν μια ενότητα, και ως τέτοια πρέπει να ερμηνεύονται, πχ η δημοκρατική αρχή δεν είναι νοητή χωρίς τη διασφάλιση της αρχής του κράτους δικαίου αλλά και του κοινωνικού κράτους, αλλά και η αρχή του κράτους δικαίου δεν είναι νοητή σε μια έννομη τάξη που δεν υιοθετεί την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών. Εκτός όμως από την αμοιβαία μεταξύ τους συμπλήρωση, οι θεμελιώδεις αρχές, κατά την εφαρμογή τους σε κάποιο ειδικό θέμα μπορεί να αναδειξουν και μια νοηματική σύγκρουση. Πχ. Η μεν κοινοβουλευτική αρχή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αρχή της ελεύθερης εντολής, της πλήρους δηλαδή ανεξαρτησίας του βουλευτή. Ωστόσο, από την συνταγματική αναγνώριση του πολιτικού κόμματος ως συνταγματικού θεσμού, δηλαδή από τη θεμελιώδη αρχή του πολυκομματικού συστήματος προκύπτει και η αποδοχή της πραγματικής κομματικής δέσμευσης του βουλευτή. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο ερμηνευτής δεν βρίσκεται μπροστά σε μια διαζευτική επιλογή μεταξύ δύο θεμελιωδών αρχών, όπου οφείλει να εφαρμόσει την μία αρχή ή την άλλη, αλλά σύμφωνα με τον Konrad Hesse πρέπει να τις αναπτύξει κατά τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να λειτουργούν αρμονικά μαζί, δηλαδή ανάπτυξη κατά τέτοιο τρόπο που το νόημα της μιας να συμπληρώνει το νόημα της άλλης.

Ο συνταγματικός νομοθέτης θέσπισε τις θεμελιώδη αρχές γιατί θέλησε να ισχύουν «εν τη συνθέσει» τους και ερμηνευόμενες κατά τρόπο που το νόημα της μιας να συμπληρώνει το νόημα της άλλης, ακόμη και στην ερμηνευτική αντινομία τους. **Δηλαδή η έννοια της ελεύθερης εντολής θεσπίζεται με δεδομένη την ιστορική της αλλοίωση από τη συνταγματικά ηθελημένη ανάπτυξη του κομματικού**

φαινομένου και της συνταγματικής αναγνώρισης του κομματικού θεσμού (άρθρο 29 παρ.1 Σ). Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι το Σύνταγμα επιτρέπει την αναγωγή της κομματικής μεταπήδησης του βουλευτή (= να επιλέξει ένας βουλευτής την ένταξη του σε διαφορετικό κόμμα) σε λόγο απώλειας του βουλευτικού αξιώματος, σημαίνει όμως το δικαίωμα του κόμματος να διαγράψει βουλευτή λόγω της αντικομματικής του κοινοβουλευτικής του στάσης.

Οι οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος ή θεμελιώδεις αρχές του Σ είναι: η δημοκρατική, η αντιπροσωπευτική, η κοινοβουλευτική, η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, η αρχή του προεδρευομένου χαρακτήρα του πολιτεύματος, η αρχή του κράτους δικαίου, η αρχή του κοινωνικού κράτους, η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου. Ειδικότερα αναλύεται συνοπτικώς κατωτέρω η Δημοκρατική αρχή.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

Δημοκρατική αρχή = είναι η αρχή σύμφωνα με την οποία θεσπίζονται διαδικασίες παραγωγής της κρατικής βούλησης οι οποίες ανάγονται στη βούληση του λαού (νομιμοποιητική συνιστώσα της Δημοκρατίας). Με άλλες λέξεις η δημοκρατική αρχή περιγράφει τη Δημοκρατία ως μορφή του πολιτεύματος, και σύμφωνα με αυτήν Δημοκρατία είναι η μορφή εκείνη του πολιτεύματος, όπου πηγή της κρατικής εξουσίας είναι ο δήμος, δηλαδή ο λαός, και θεμέλιο του πολιτεύματος η κυριαρχία του, δηλαδή η λαϊκή κυριαρχία. Η κατανόηση της σύγχρονης έννοιας της λαϊκής κυριαρχίας, δεν μπορεί να ολοκληρωθεί χωρίς την αναζήτηση της ιστορικής της προέλευσης. Οι διατυπώσεις του άρθρου 1 παρ.2 Σ (= θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία και του άρθρου 1 παρ.3 Σ (=όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό), έχουν ως θεωρητική τους πηγή τις φιλοσοφικές και ιστορικές προϋποθέσεις της γαλλικής επανάστασης και ειδικότερα τη διδασκαλία του J.J.ROUSSEAU, αλλά και τα κείμενα της αμερικανικής ανεξαρτησίας. Κατά τις αντιλήψεις αυτές ο λαός νοείται ως τα συγκεκριμένα πρόσωπα που τον αποτελούν, όποτε κάθε ένας είναι φορέας ενός αντίστοιχου τμήματος της λαϊκής κυριαρχίας. Το «κοινωνικό συμβόλαιο» γεννά την (πλασματική βέβαια) ενότητα του λαού και συνακόλουθα την προϋπόθεση συναγωγής μιας αντίστοιχης «γενικής θέλησης». Αυτή η κατασκευή αργότερα συνεχίζεται στον Kelsen και στον Carl Schmitt. Πρόκειται για την δημοκρατία «ως ταύτιση των κυβερνώντων και κυβερνωμένων».

Σύμφωνα με τον Μάνεση, η ανωτέρω κατασκευή είναι πλασματική, διότι στηρίζεται στα εξής 3 πλασματικά τεκμήρια: 1^ο ταύτιση θέλησης κυρίαρχου λαού με

θέληση του εκλογικού σώματος, 2^ο ταύτιση θέλησης του συνόλου του εκλογικού σώματος με τη θέληση της πλειοψηφίας του, 3^ο ταύτιση της πλειοψηφίας ή και τις μειοψηφίας του εκλογικού σώματος που κέρδισε τις εκλογές με τη θέληση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Τεκμαίρεται δηλαδή ως θέληση της πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος η θέληση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας.

Σύμφωνα με τον Τσάτσο, ως λαός νοείται το συγκεκριμένο κάθε φορά κοινωνικό μόρφωμα με τις κοινωνικά, οικονομικά, ιδεολογικά και πολιτικά προσδιοριζόμενες συγκρούσεις του. Ετσι κατά το Σύνταγμα :

1^ο ως **Δημοκρατική αρχή νοείται η αρχή της πλειοψηφίας σε μία όμως διαλεκτική σχέση με την προστασία της μειοψηφίας. Η διαλεκτική σχέση αυτή διασφαλίζεται με διαδικασίες που τελούν υπό το καθεστώς της ισότητας και της ελευθερίας. Η αρχή της ισότητας εκτός του ότι ως θεμελιώδες δικαίωμα, δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση, διαχέει σε όλη την οργανωτική του λογική το Σύνταγμα.** Ετσι, σύμφωνα με το άρθρο 51 παρ.3 Σ το εκλογικό δικαίωμα ανήκει σε όλους τους Έλληνες και δεν μπορεί να περιοριστεί παρά μόνο αν δεν συντρέχει το κατώτατο όριο ηλικίας ή αν συντρέχει ανικανότητα δικαιοπραξίας ή αν υπάρχει αμετάκλητη ποινική καταδίκη για ορισμένα μόνο εγκλήματα. Βλέπουμε δηλαδή ότι η αρχή της ισότητας γίνεται συστατικό στοιχείο της λαϊκής κυριαρχίας καθώς καθορίζει αποφασιστικά την **εκλογική διαδικασία**, το κατεξοχήν πεδίο δηλαδή πραγμάτωσής της.

2^ο Στο Σ κατοχυρώνεται ο πολιτικός πλουραλισμός με τη θεσμική αναβάθμιση των μειοψηφιών στο πλαίσιο διαδικασιών παραγωγής και εξειδίκευσης της πολιτειακής εξουσίας. Το άρθρο 29 Σ καθιστά το πολιτικό κόμμα λειτουργικά αναγκαίο συνταγματικό θεσμό. Ακόμη και στο άρθρο 37 Σ για την ανάδειξη της κυβέρνησης, όπου μπορούν στα πλαίσια των διερευνητικών εντολών να λάβουν την εξουσία κυβερνήσεις μειοψηφίας, αποτελούμενες από κόμματα που δεν έχουν την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών, αλλά είναι μειοψηφία.

3^ο Τέλος, η διαλεκτική σχέση πλειοψηφίας –μειοψηφίας ολοκληρώνεται με τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνουν το δικαίωμα πληροφόρησης, την ελευθεροτυπία και την ελεύθερη διακίνηση (αλλά και σύγκρουση) των ιδεών, την οργάνωση των πολιτών σε ομάδες κοινής δράσης (πχ δικαίωμα συνάθροισης άρθρο 11 Σ, δικαίωμα σύστασης ενώσεων άρθρο 12, => **πρόκειται για το συνταγματικό**

έρεισμα της κοινωνίας πολιτών (βλ αναλυτικά σε επόμενο φυλλάδιο), το δικαίωμα της απεργίας άρθρο 23 παρ.2 Σ, ο συνδικαλισμός άρθρο 23 Σ, κλπ. Επομένως:

Το Σύνταγμα ως λαϊκή κυριαρχία εννοεί την πλειοψηφική αρχή στη διαλεκτική της σχέση και σύνθεση με την προστασία της μειοψηφίας.Εννοιολογικό δηλαδή στοιχείο της δημοκρατικής αρχής είναι ο κανόνας των ίσων ευκαιριών θεσμικής συμμετοχής στο πολιτικό γίνεσθαι, δηλαδή το νομικό καθεστώς στο οποίο η μειοψηφία μπορεί να γίνει πλειοψηφία.

Η δημοκρατική αρχή διαχέεται σε μεγάλο αριθμό διατάξεων του Συντάγματος οι οποίες είναι ουσιαστικές, εγγυητικές και διασφαλιστικές του περιεχομένου της.

❖ **ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ :**

-Άρθρο 1 Σ => πρόκειται για την κορυφή των συνταγματικών κανόνων και τον κατευθυντήριο ερμηνευτικό κανόνα για την ερμηνεία άλλων διατάξεων.

Ο όρος που χρησιμοποιεί το άρθρο 1 παρ.2 είναι η λαϊκή κυριαρχία, αντίθετα με τα παλαιότερα ελληνικά Συντάγματα που χρησιμοποιούσαν τον όρο «εθνική κυριαρχία». Αυτοί που ασκούν την κρατική εξουσία είναι «αντιπρόσωποι του έθνους». Οι βουλευτές είναι αντιπρόσωποι του έθνους. Αυτό σημαίνει ότι οι ασκούντες την εξουσία δεν είναι απαραίτητο να εκλέγονται από τον λαό. Η συνταγματική αυτή λογική δεν αποκλείει ούτε τον κληρονομικό ανώτατο άρχοντα, ούτε μία, ασυμβίβαστη με την έννοια της δημοκρατικής αρχής, διοριζόμενη δεύτερη βουλή. (πχ Γερουσία με ισόβια μέλη). Με άλλα λόγια, **ενώ η μορφή και η βάση του πολιτεύματος δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση, οι όψεις που μπορεί να λάβει η μορφή αυτή, δηλαδή τα συστήματα διακυβέρνησης δεν είναι στατικά,ούτε παγιωμένα, αν η λαϊκή κυριαρχία ζητήσει ένα βασιλευόμενο σύστημα διακυβέρνησης, δηλαδή μια βασιλευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία, μπορεί να υλοποιηθεί, αρκεί ο τρόπος υλοποίησης της να αποτελεί έκφραση και να νομιμοποιείται μέσω της λαϊκής κυριαρχίας, πχ με δημοψήφισμα λύθηκε το πολιτειακό ζήτημα, δηλαδή έφυγε ο κληρονομητός ανώτατος άρχοντας της χώρας, με δημοψήφισμα μπορεί και στο μέλλον να επανέλθει, αρκεί να τηρηθούν οι σχετικές διαδικασίες που απαιτεί η λαϊκή εντολή.**

Η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας θεσπίζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα στο «Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος» που ψηφίστηκε το 1827 στην Τροιζήνα. Η έννοια «έθνος» δεν ταυτίζεται με την έννοια του λαού. Τα ελληνικά Συντάγματα

όμως από το 1864 και έπειτα, συμπεριλαμβανομένου και εκείνου του 1952 χρησιμοποιούν τον όρο «έθνος» με επίγνωση ότι με αυτό υπονοείται ο λαός.

Έτσι σύμφωνα με το ισχύον Σ, ο όρος λαός χρησιμοποιείται με δύο έννοιες: **Λαός υπό ευρεία έννοια** => το σύνολο των ελλήνων πολιτών, πηγή όλων των εξουσιών και συλλογικό υποκείμενο της «λαϊκής κυριαρχίας» και **Λαός υπό στενή έννοια** => το σύνολο εκείνων των Ελλήνων πολιτών που συνθέτουν κατά το Σ (51 Σ) το εκλογικό σώμα.

-

❖ **ΕΓΓΥΗΤΙΚΕΣ: όσες παρέχουν εγγυήσεις για την ελεύθερη συμμετοχή και ισότιμη σύμπραξη των πολιτών στην εκλογή των βουλευτών. Πχ:**

- άρθρο 52 Σ = η ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης, ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας τελεί υπό την εγγύηση όλων των λειτουργιών της πολιτείας, δηλαδή τελεί υπό την εγγύηση της εκτελεστικής, της νομοθετικής και της δικαστικής λειτουργίας.
- 29 παρ.1 Σ = κατοχύρωση του δικαιώματος ίδρυσης πολιτικού κόμματος, δηλαδή κατοχύρωση θεσμών υποδοχής της λαϊκής κυριαρχίας, όπως αυτή βρίσκει έκφραση στους εκάστοτε κομματικούς συνδυασμούς.

❖ **ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ = διατάξεις της δημοκρατικής αρχής οι οποίες διασφαλίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στην εκλογή των οργάνων του κράτους και όσες θέτουν χρονικό όριο, δηλαδή προσδιορίζουν τη θητεία των οργάνων της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας.πχ:**

- 51 παρ.3 και 4 Σ = πρόκειται για τις αρχές που διέπουν την ψήφο και την ψηφοφορία. Συγκεκριμένα: οι βουλευτές εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορίαΟι βουλευτικές εκλογές διενεργούνται ταυτόχρονα σε όλη την επικράτεια.....Ως προς τους εκλογείς αυτούς η αρχή της ταυτόχρονης διενέργειας των εκλογών δεν κωλύει την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος με επιστολική ψήφο ή άλλο πρόσφορο

μέσο.....Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική.

- 53 παρ.1 Σ

Το Σ μας οργανώνει την Δημοκρατία εκ των κάτω προς τα άνω:

- 51 παρ.3 οι βουλευτές εκλεγονται με καθολική ψηφοφορία από το Εκλογικό σώμα
- 84 παρ1 Η κυβέρνηση πρέπει να διαθέτει την εμπιστοσύνη της βουλής
- 37 παρ.2 Πρωθυπουργός διορίζεται ο αρχηγός του κόμματος που διαθέτει στη Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία
- 32 παρ.1 Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται από τη Βουλή
-

Η συνολική λειτουργία της δημοκρατικής αρχής έχει ως ουσιαστική προϋπόθεση την πληροφόρηση των πολικών για τα συντελούμενα στην πολιτεία. Η γνώση των συντελουμένων προϋποθέτει πλήρη και όχι κατευθυνόμενη πληροφόρηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, έτσι ώστε τα δημόσια πράγματα (res publica) να συντελούνται με διαφάνεια και όλες οι δρώσες πολιτικές δυνάμεις να είναι ορατές.

Περιορισμοί της Δημοκρατικής αρχής:

- Η αρχή της πλειοψηφίας
- Η προστασία της μειοψηφίας
- Οι σχέσεις ισοτιμίας μεταξύ πλειοψηφίας – μειοψηφίας
- Η αναθεώρηση ορισμένων μόνο διατάξεων του Συντάγματος
- Το δίκαιο της ανάγκης, άρθρο 48 Σ

Εγγυήσεις τήρησης της Δημοκρατικής αρχής

- Η υποχρεωτική ψηφοφορία 51 παρ.5, η οποία πλέον έχει προτρεπτικό και συμβολικό χαρακτήρα, διότι καταργήθηκαν, επ' αφορμής της τελευταίας αναθεώρησης (2001 – Ζ' Αναθεωρητική Βουλή), οι κάθε είδους κυρώσεις που προβλέπονταν
- Η υποχρέωση αφοσίωσης στο Σ 120 παρ.3 και η δίωξη του σφετερισμού της λαϊκής κυριαρχίας

- Το δικαίωμα και η υποχρέωση αντίστασης κάθε Έλληνα εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να καταλύσει το Σ με τη βία 120 παρ.4 Σ
- Η υποχρέωση του κράτους να τηρεί πολιτική ουδετερότητα
- Από ορισμένες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα.

Συνοπτικώς, η δημοκρατική αρχή είναι η θεμελιωδέστερη συνταγματική αρχή και η νομιμοποιητική βάση του συνταγματικού οικοδόμηματος στο σύνολό του. Τούτο δε σημαίνει ότι η δημοκρατική αρχή υπερέχει ιεραρχικά σε σχέση με τις άλλες διατάξεις του Συντάγματος.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΤΟΥΒΑΚΗ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ